

Εμίνακο

Науковий щоквартальник
№1 (17) (січень-березень)
Том 3

Київ-Миколаїв
2017

УДК 94+327+930

Засновник видання:

Науково-дослідний центр «Лукомор'є» Інституту археології НАН України

Зареєстровано як друкований засіб масової інформації (Реєстраційне свідоцтво: КВ № 13415-2299Р)

Журнал внесено до Переліку наукових фахових видань України з історичних наук (Наказ МОН України № 1328 від 21 грудня 2015 року)

Головний редактор: *Олександр Тригуб*

Заступники головного редактора: *Ігор Кривошея, Віктор Погромський*

Відповідальний секретар: *Кирило Горбенко*

Редакційна колегія: Буйських А.В., д.і.н., ст. наук. співр. (Київ, Україна)
Гаврилюк Н.О., д.і.н., ст. наук. співр. (Київ, Україна)
Гребенніков Ю.С., к.і.н., доцент (Миколаїв, Україна)
Гречко Д.С., к.і.н., ст. наук. співр. (Київ, Україна)
Димчик Рафал, доктор історії, ад'юнкт (Познань, Польща)
Казьмирчук Г.Д., д.і.н., професор (Київ, Україна)
Кривошея І.І., д.і.н., професор (Умань, Україна)
Кринко Є.Ф., д.і.н., професор (Ростов-на-Дону, Російська Федерація)
Михайлуца М.І., д.і.н., професор (Одеса, Україна)
Панковський В.Б., к.і.н., наук. співр. (Київ, Україна)
Симоненко О.В., д.і.н., професор (Київ, Україна)
Смирнов І.О., к.і.н., доцент (Миколаїв, Україна)
Тихонов А.К., д.і.н., професор (Володимир, Російська Федерація)
Тробські Мацей, доктор габілітований, професор (Ченстохова, Польща)
Шитюк М.М., д.і.н., професор (Миколаїв, Україна)
Шкляж Й.М., д.і.н., професор (Миколаїв, Україна)

Рецензенти:

Господаренко О.В., кандидат історичних наук, доцент (МНУ імені В. Сухомлинського)
Ігнатуша О.М., доктор історичних наук, професор (Запорізький національний університет)
Тодоров І.Я., доктор історичних наук, професор (Ужгородський національний університет)

Адреса редакції:

54003, м. Миколаїв, площа Адміралтейська 1, Інститут історії, політології та права МНУ імені В. Сухомлинського, Науково-дослідний центр «Лукомор'є», **E-mail:** alextrigub@ukr.net

Дивіться наші статті на сторінках:

Офіційна сторінка в Інтернеті: <http://www.eminak.mksat.net>

Журнал індексується:

Системою **РІНЦ** (Російська Федерація) та розміщено у бібліотеці **e-LIBRARY.RU**
Наукометричною системою **Index Copernicus** (Республіка Польща) – ICV 2015: 40.07.
Наукометричною базою **Open Academic Journals Index** – Impact Factor OAJI: 0.201
Статті й анотації присутні у міжнародній бібліотечній базі **EBSCO Information Services** (EBSCO, США)

Емінак: науковий щоквартальник. – 2017. – № 1 (17) (січень-березень). – Т. 3. – 139 с.

Рекомендовано до друку Науково-методичною радою НДЦ «Лукомор'є» (протокол № 3 від 03.03.2017 р.)

Статті подаються в авторській редакції. Автори несуть відповідальність за достовірність фактів, імен і за граматичні та стилістичні помилки.

ISSN 1998-4634

© Автори статей, 2017

© Науково-дослідний центр «Лукомор'є», 2017

* **Емінак** (грец.) – за однією з версій, ім'я скіфського царя, що здійснював владу над Ольвією.

ЗМІСТ

Історія України

Доценко Віктор Данило Галицький і вибір цивілізаційно-державницького напрямку розвитку України-Руси	5
Нарадько Андрій Товариства допомоги учням початкових навчальних закладів в Україні (кінець XIX – початок XX століття)	11
Власюк Ігор Відносини між владою та селянством на Волині у роки НЕПу (1921-1928 рр.)	15
Данильчук Віталіна Динаміка вивезення українського населення з території Рівненщини на примусові роботи в Австрію та Німеччину	21
Лісовська Ольга Матеріально-технічне забезпечення побутового життя українських селян у 50-80-ті роки XX ст.	27

Всесвітня історія та міжнародні відносини

Боєчко Владислав Становлення вищих органів влади Польської республіки після проголошення незалежності (1918-1920 рр.)	31
Срібна Марія Плакати Червоного Хреста як основний агітаційний засіб в умовах бойових дій	37
Буглай Наталія Проблеми взаємодії Польщі з Російською Федерацією упродовж другої половини 1990-х рр.	41

Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни

Степанчук Юрій Дискусійні питання військової кампанії Богдана Хмельницького 1649-1651 рр. у сучасній історіографії	47
Жмака Віталій Соціально-економічний розвиток міст Лівобережної України у 20-ті роки XX ст. у матеріалах фондів державних архівів Полтавської, Сумської, Харківської, Чернігівської областей	52
Ухач Василь «Ми миттю повертаємо нашу зброю й усі наші сили проти німців»: сучасна українська історіографія відносин ОУН(б) і Німеччини (1930-ті роки – січень 1942 р.)	55
Нефьодов Дмитро Робітництво УРСР у повоєнний період: зародження радянської історіографії теми (1946-1953 рр.)	61
Філіпчук Ігор Інтелектуальний потенціал «Празької весни»: джерелознавчий аналіз	67
Маслак Володимир Інтелектуальний вплив ідей Єжи Гедройця на польські студії української історії	73
Березанська Ірина Студентське самоврядування у вищих навчальних закладах України (2002-2014 рр.): сучасна вітчизняна історіографія	76
Єгрешій Олег «Гендерна політика» і «гендерна ідеологія»: омоніми чи синоніми?	82
Пуйда Роман Історія української культури та історичні аспекти у процесі вивчення гуманітарної підготовки фахівців нафтогазового профілю	90
Козак Олена, Самойленко Наталія Щодо змісту сучасної історичної освіти	94
Лебедєва Юлія Українська державотворча традиція як складова сучасних геополітичних досліджень	102

Історія науки і техніки

Передерій Ірина Полтавські сторінки життєпису нетипового історика Володимира Пархоменка	109
Грушицька Ірина В.П. Цесевич: становлення особистості	114
Рогожа Михайло, Рогожа Марія Епістолярна спадщина природознавця М.І. Гавриленка (листи М.І. Гавриленка до М.В. Шарлеманя)	119
Пилипчук Олег Ервін Чаргафф (1905-2002) – навчання та праця у визначних європейських та американських університетах	125

Сторінка рецензента

Бородай Ірина Життєве кредо – служіння аграрній науці	134
---	-----

CONTENT

History of Ukraine

Docenko Viktor	
Danylo Galytskyi and option of civilizational and governmental development of Ukraine during the period of Russ	5
Naradko Andriy	
Charity unions that provided aids to indigent pupils in the primary education in Ukraine (the end of 19 th – beginning of 20 th century)	11
Vlasyuk Igor	
Relations between the Soviet power and the peasantry in Volyn during the new economic policy (1921-1928)	15
Danylchuk Vitalina	
Dynamics of expulsion of the Ukrainian population from the territory of Rivne region for forced labor in Austria and Germany	21
Lisovska Olga	
Material and technical support of everyday life of Ukrainian peasants in 50-80s years of the 20th century	27

World History and International Relations

Boyechko Vladyslav	
Formation highest authorities of the Polish Republic after independence (1918-1920)	31
Sribna Mariya	
Red Cross posters as basic agitation means in the conditions of battle actions	37
Buglay Natalia	
Problems to co-operating of Poland with Russian Federation during the second half 1990 th	41

Historiography, Source Study and Special Historical Disciplines

Stepanchuk Yuriy	
Discussion the issue of the military campaign of Bohdan Khmelnytsky of 1649-1651 in modern historiography	47
Zhmaka Vitaliy	
Social and economical development of the towns on the Left-Bank Ukraine's Territories in the 20th years of the XX century from the material of the State archives of Poltava, Sumy, Kharkiv and Chernihiv Regions	52
Ukhach Vasyli	
«We immediately returned our weapons and all our forces against the Germans»: modern Ukrainian historiography of relationship the OUN(b) and Germany (1930 th – January 1942)	55
Nefyodov Dmytro	
Ukrainian SSR working class in the postwar period: the inception of Soviet historiography of the topic (1946-1953)	61
Filipchuk Ihor	
Intellectual potential the Prague Spring: the analysis of sources	67
Maslak Volodymyr	
Intellectual influence of the ideas Jerzy Giedroyc Ukrainian studies in Polish history	73
Berezanska Iryna	
Student government in higher educational institutions of Ukraine (2002-2014): modern native historiography	76
Yegreshiy Oleg	
«Gender politics» and «gender ideology»: synonyms or homonyms?	82
Puyda Roman	
History of the Ukrainian culture and historical aspects in the course of humanitarian training for petroleum specialists	90
Kozak Olena, Samoylenko Nataliya	
About the content of modern history education	94
Lebedeva Yuliya	
Ukrainian state tradition as a part of modern geopolitical investigations	102

History of Science and Technology

Perederiy Iryna	
Poltava pages of the biography of atypical historian Volodymyr Parkhomenko	109
Hrushytska Iryna	
V.P. Tsesevich: the formation of personality	114
Rogozha Mikhail, Rogozha Marija	
The epistolary heritage of naturalist M. Havrylenko (M. Havrylenko letters to M. Charlemagne)	119
Pylypchuk Oleg	
Erwin Chargaff (1905-2002) – training and outstanding work in European and American universities	125

Page of Reviewer

Borodai Iryna	
Credo – service agricultural science	134

УДК 930.1 (477) «1946/1965»–058.243

**РОБІТНИЦТВО УРСР У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД:
ЗАРОДЖЕННЯ РАДЯНСЬКОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ ТЕМИ (1946-1953 рр.)***Дмитро Нефьодов*

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського
Україна, 54003, м. Миколаїв, пл. Адміралтейська, 1
e-mail: dmitr-nefyodov2@yandex.ru

У сучасній історичній науці відсутнє системне та комплексне історіографічне опрацювання робітничого класу УРСР повоєнного періоду, що не дає змоги дослідникам об'єктивно висвітлити це питання у конкретно-історичній площині. Тому історіографічне осмислення стану розробки поставленої проблеми дозволить вченим звернути увагу на проблемні питання та продовжити її ґрунтовне дослідження, а також використати результати наукових пошуків для розбудови української держави. Дослідження історіографії пізньосталінського періоду важливо насамперед тим, що саме у зазначений час відбулось зародження та становлення радянської історіографії проблеми з усіма її міфологемами та протиріччями.

Новітня історіографічна ситуація характеризується критичним переосмисленням стану всієї радянської історіографії у цілому та робітничого класу УРСР зокрема. У даний період значно розкріпачилися умови роботи дослідників, чому у певній мірі сприяє методологічний плюралізм, часткове відкриття архівів, демократизація науки. Однак у той же час констатуємо значне зниження інтересу до підведення історіографічних підсумків у межах певних періодів. Різні аспекти, опосередковано тотожні з предметом нашого дослідження, містяться у дисертаціях В. Павленка [1], Ю. Ніколайця [2], історіографічних зрізах О. Додонова [3], О. Сургай [4], Я. Грицака [5].

Метою статі є дослідити процес зародження та становлення радянської історіографії проблеми робітництва УРСР у повоєнний період.

Повоєнний розвиток радянської історичної науки ознаменувався небезпечним для неросійських народів поворотом сталінської ідеології – намаганням підмінити стрижневий концепт радянської національної політики «дружби народів», яка хоча б номінально панувала в ідеології 1920-30-х рр. на фактично великодержавний шовінізм під гаслом «братерської допомоги старшого брата». Стратегічна мета даних змін вбачалась у створенні

єдиної радянської спільноти з єдиною національною ідентичністю та самосвідомістю. Виконання цього «завдання партії» покладалось на служителів Клію, а тематика робітничого класу та допомога РРФСР у повоєнній відбудові Української РСР як найкраще підходила в якості «доказової бази» гіпотези.

Переможне завершення війни не принесло матеріального полегшення, адже відразу після вигнання окупантів для українського й інших народів УРСР почався новий фронт – трудовий. Тема повоєнної відбудови господарства республіки й участь у ній представників робітничого класу відразу посіла центральне місце та стала одним з найважливіших замовлень партійних органів. Дана тема мала вкрай важливе ідеологічне завдання – обґрунтувати доцільність продовження використання радянським режимом авторитарних командно-адміністративних методів управління промисловістю та державою у цілому, посилити патріотичне виховання трудящих, велика кількість з яких перебувала на окупованій території та потрапила під вплив німецької антикомуністичної, антирадянської пропаганди.

Важливого значення у професійній діяльності українських радянських істориків, окрім ідеологічних факторів, «внутрішньої» та зовнішньої цензур, відігравала національно-культурна ідентифікація, а тому, за влучним висловом В. Яремчука, у жодному разі не можна говорити про кадри української радянської історіографії як про сіру, мовчазну та недиференційовану масу виконавців політичних приписів [6, с. 14]. Однак недовготривале послаблення тиску на науковців з боку ідеологічних працівників і партійних структур і посилення національно-патріотичної тематики йшли обернено пропорційно завершенню Другої світової війни. Тост Й. Сталіна «За здоров'я російського народу» на прийомі у Кремлі на честь командуючих військами РСЧА 24 травня 1945 р. символізував стратегічну зміну у національній політиці. А надії істориків, як і всього українського народу на те, що жахи сталінізму

та розгул терору залишилися у довоєнній країні, дуже швидко розтанули.

Щоб «пришвидшити» цей процес, з ініціативи ідеологічних органів в Інституті історії України АН УРСР відразу після повернення з евакуації та протягом перших двох післявоєнних років, було проведено низку партійних засідань і нарад при ЦК КП(б)У, кульмінацією яких стала Постанова ЦК КП(б)У «Про політичні помилки і незадовільну роботу Інституту історії України Академії наук УРСР» від 29 серпня 1947 р. Крізь призму даної Постанови сталінське керівництво дало зрозуміти, що єдиний можливий шлях істориків – пристосуванство та зведення своєї діяльності до розлогих коментарів «Короткого курсу історії ВКП(б)», партійних директив і виголошених промов вождя. Більшість колективних, узагальнюючих праць Інституту, виданих протягом передвоєнних і воєнних років визнані антимарксистськими. Відбулася кооперація Інституту з Інститутом історії АН СРСР яка на справі призвела до встановлення «шефства» московських істориків над українськими, що остаточно прирікало останніх на провінційність.

Вже у листопаді 1947 р. було запущено процес виходу повчальних рецензій московських академіків Г. Панкратової та І. Мінца на праці українських науковців. Головним завданням, поставленим перед колективом Інституту, стало створення узагальнюючого «марксистського» короткого курсу історії України. Робота над першим найбільш повним систематичним викладом вітчизняної історії затягнулась на 12 років. Такий тривалий період обумовлюється великою кількістю корегувань, виправлень і чередою змін внаслідок перипетій у політичному житті країни. Особливістю другого за рахунком макету «Курсу» стало його видання у ході четвертої п'ятирічки у 1948 р. Втім на сторінках книги вже відображена велика кількість успіхів індустріальної відбудови, наведені приклади самовідданої праці українських робітників, акцентована увага на заклик одного з трудових колективів робітників-будівельників організувати змагання будов п'ятирічки. Внаслідок – даний трудовий підйом будівельників і монтажників підтримано ЦК КП(б)У, який своєю постановою закликав всіх будівельників УРСР включитися у соціалістичне змагання [7, с. 793]. Прагнення Й. Сталіна приписати собі не лише перемогу у війні, але й здобутки повоєнної відбудови, призводили до применшення ролі робітників у цьому процесі.

Праці перших років четвертої п'ятирічки

представляли з себе невеликі брошури, що відзначалися відверто вираженим пропагандистським характером, головною метою яких стало змалювання поточних успіхів відбудови, провідної ролі комуністичної партії у керівництві всіма процесами та переваг соціалістичної системи над капіталізмом. Це нариси О. Білоуса [8], Н. Мора [9], І. Бойка [10], Б. Златоустовського [11], В. Нижника [12]. У даних працях змальовані результати перших років відбудови, зазначено, що у 1946 р. валовий виробіток промисловості Української РСР зріс на 44,9% порівняно з 1945 р., а у 1947 р. валова продукція республіки збільшилась на 33% у порівнянні з 1946 р. [12, с. 47], наведені приклади результатів праці передовиків виробництва, у першу чергу шахтарів, металургів, машинобудівників, наголошено на необхідності значного збільшення чисельності робітництва [13, с. 146].

Низка брошур присвячено опису завдань, які поставлені перед робітництвом у четвертій п'ятирічці. Це роботи А. Аракеляна [14], Л. Володарського [15], П. Цветкова [13]. Автори перелічених нарисів акцентують увагу на тому, що з усіх районів і республік, які зазнали окупації, найбільшої шкоди завдано народному господарству Української РСР, зосереджують свою увагу на необхідності якнайшвидшого відновлення донбаської вугільно-металургійної бази та коксохімічних заводів, криворізьких залізних і нікопольських марганцевих рудників, енергетичного комплексу республіки, машинобудування, промисловості будівельних матеріалів [15, с. 64-66].

Великого значення науковці й агітатори відводили змалюванню великих будов п'ятирічки – відновленню Дніпрогесу, Донбасу, металургійної та машинобудівної галузей. Вийшла низка праць, присвячених відбудові міст УРСР. Участь молодого покоління робітників у відбудові індустрії, діяльність радянської молоді, комсомолу зображується у працях В. Бегми [16], М. Крисюка [17], В. Скоробогатого [18], М. Болтіна [19], І. Ніколаєнка [20]. Неабияке пропагандистське значення мали брошури авторства самих робітників – передовиків виробництва, новаторів, творців трудових починів і рекордів [21-25]. Головна мета нарисів від першої особи – показати розгортання соціалістичного змагання з робітничих низів, зобразити його як свідому ініціативу.

Широке використання безоплатної праці протягом усієї радянської дійсності розглядалося як свідомий і необхідний крок на шляху до комунізму. Втім саме з другої половини

1940-х рр. зображення участі у соціалістичному змаганні широких мас робітників зайняло домінуюче місце у працях і виступах радянських істориків, агітаторів, партійних лекторів. Головною метою подібної друкованої продукції стало наукове обґрунтування користі роботи на громадських свідомих засадах, доведення історичної обумовленості її широкого поширення у радянському суспільстві. Посилення соцзмагання розглядалося як важливий чинник прискорення повоєнної відбудови промисловості країни. Роботи Ф. Кошелева [26], О. Зворикіна [27], С. Білоусова [28], І. Іоненка [29] спеціально присвячені розгортанню соцзмагання у промисловості УРСР. Окреме ідеологічне значення мають праці, в яких йдеться про розвиток соцзмагання у західних областях УРСР. Це роботи Д. Білявського та В. Колісник [30], Л. Корнійця [31], І. Кулика [32].

За задумом радянських ідеологів, соцзмагання на новозбудованих підприємствах Західної України – найяскравіший приклад підтримки населенням регіону політики КІПС та включення його в єдину економічну та суспільно-політичну радянську систему. Автори неодноразово наголошують на швидких темпах здійснення соціалістичної індустріалізації західних областей УРСР, ліквідації їх колишньої економічної відсталості. Після війни у регіоні відбудовано та збудовано понад 2500 великих і середніх підприємств. Львів став великим центром машинобудівної, електротехнічної та металообробної промисловості, питома вага продукції якої зростає у п'ять разів. Число робітників, зайнятих у промисловості на транспорті й у міському господарстві, становила 15% від загальної кількості населення Львова проти 4% у 1939 р. Проведено значну роботу по реконструкції нафтової та газової промисловості Львівщини. У Закарпатській області протягом четвертої п'ятирічки відбудовано і збудовано близько 300 промислових підприємств, створені нові галузі – буровугільна, легка, харчова, проведено реконструкцію залізничного транспорту. Значно зріс кількісно й якісно робітничий клас [33, с. 55].

Серед великої кількості типових праць, присвячених повоєнній відбудові індустрії УРСР лише у деяких з них певною мірою відображена трудова діяльність робітників. Це роботи Д. Вірника [33], С. Червоненка [34], М. Супруненка [35], Г. Ясницького [36]. Враховуючи провідне місце Української РСР у загальносоюзній індустрії, українські сюжети достатньо розлого представлені й у працях, які

виходили у наукових центрах країни та ставили за мету розкрити процес промислової відбудови всієї держави, змалювати історію робітництва всього СРСР. Це праці Б. Геращенка [37], С. Гуревича, С. Партигул [38], П. Москатова, І. Баранова [39].

Зображуючи процес повоєнної відбудови УРСР, науковці неабиякого значення надавали участі у ній робітників усього СРСР, що мало важливе пропагандистське значення. Так, дослідник Д. Вірник наголосив, що лише у відбудові донецької промисловості прийняли участь 74 підприємства Ленінграда, 57 різних заводів СРСР взяли участь у відбудові «Запоріжсталі», робітники Москви, Свердловська, Магнітогорська, Челябінська й інших промислових центрів СРСР мобілізовані на відбудову Донбасу, Криворіжжя, Києва, Харкова, Львова [33, с. 53]. Досягнуто значних успіхів у технічному переозброєнні всіх галузей індустрії. На основі застосування комплексної механізації всіх виробничих процесів вуглевидобутку відбудована вугільна промисловість. Видобуток вугілля у 1950 р. зріс на 57% у порівнянні з довоєнним 1940 р. Видобуток нафти у 1950 р. перевищив довоєнний рівень на 22%, введено у дію газопровід Дашава-Київ. П'ятирічний план по виробітку електроенергії перевищив довоєнний рівень на 87%, відбудовано Дніпрогес. Машинобудівна промисловість УРСР у 1950 р. перевищила довоєнний рівень у півтора рази [33, с. 51]. Українські робітники взяли безпосередню участь у відновленні Харківського тракторного, турбогенераторного заводів, створення нових Дніпропетровського автомобільного, Одеського автоскладального, Харківського шарикопідшипникового заводів [34, с. 72]. У праці Г. Ясницького [36] діяльність українського робітництва змальовується у порівнянні з робітничим класом інших республік СРСР. Автор констатував деяке відставання шахтарів Донбасу від вугільників Сибіру, підміну ритмічної роботи штурмівщиною та ривками [36, с. 69], комплексно дослідив соцзмагання на міжреспубліканському, загальносоюзному рівні й участь у ньому українських робітників всіх галузей індустрії.

Особлива увага у роботах початку 1950-х рр. присвячена проблемі працевлаштування демобілізованих ветеранів. До того ж перехід на випуск нових видів продукції вимагав масової перекваліфікації робітників. Одним з найважливіших підсумків розвитку радянської промисловості у повоєнний час, який цікавив радянських дослідників, стало розширення виробництва предметів споживання.

У працях початку 1950-х рр. простежується думка, що однією з відмінних рис розширеного соціалістичного будівництва є неухильне зростання числа робітників, загальносоюзна кількість яких до початку 1950-х рр. склала 39,2 млн. чол. За роки четвертої п'ятирічки підготовлено 3380 тис. кваліфікованих робітників [37, с. 47]. У той же час одним з найважливіших питань, яке піднімали у своїх роботах радянські історики, це забезпечення промисловості робочою силою, закріплення постійних кадрів, підвищення їх виробничої кваліфікації, організація комфортних умов праці на підприємствах. Так, С. Гуревич і С. Партигул вказали на необхідність переходу до організованого залучення робочої сили, ліквідації плінності кадрів і зрівнялівки в оплаті праці, правильної організації заробітної плати та поліпшення житлово-побутових умов робітників [38, с. 33].

На переконання дослідників, необхідною умовою створення на підприємстві постійних робочих кадрів є послідовне проведення принципу матеріальної зацікавленості в оплаті праці. Історики розглядають застосування відрядної та відрядно-прогресивної оплати праці як найважливішу умову розвитку соціалізму. У той же час основною причиною успішного застосування відрядно-прогресивної та відрядної оплати праці стало нове нормування праці у бік збільшення. Науковці доводять залежність зростання виробництва від прискорення науково-технічного прогресу, механізації й автоматизації праці. Технічна озброєність промислових робітників збільшилася приблизно у півтора рази у порівнянні з довоєнним рівнем. Що, у свою чергу, дозволило вивільнити значні ресурси робочої сили для додаткового збільшення виробництва у даній або інших галузях.

Таким чином, у перших повоєнних нарисах сконцентровано увагу на високих темпах відновлення індустрії, підйомі культурно-технічного рівня робітничого класу. Керуючись статистичними даними обсягів валового виробництва у брошурах перших повоєнних років вказані тільки досягнення радянської планової економіки, її перевага над ринковими відносинами. Суб'єктивний, заангажований підбір фактів, їх підгонка під партійні доктрини, закритість архівів і критичний брак документальних публікацій знизило наукову цінність даних робіт до рівня публіцистики, а суспільно-політичні умови радянської дійсності звели роль науковців до коментування й ілюстрації винятково позитиву.

У працях, присвячених відбудові промисловості, певною мірою відображена і трудова діяльність українських робітників у перші повоєнні роки. Однак повсюдна відсутність джерельної бази, описовий характер, підміна детального аналізу начотництвом і постійним цитуванням «Короткого курсу історії ВКП(б)», а також написання робіт «по гарячим слідам» призвели до вкрай низького рівня даної продукції, зниження її статусу до пропагандистських панегіриків правлячій партії та науково-популярних нарисів. Як правило, автори подібних праць це не лише професійні історики, але й керівники окремих галузей народного господарства, директори підприємств, передові робітники, партійні та радянські функціонери. Втім у даних працях міститься велика кількість фактичних даних, прикладів, переданий дух часу. Роботи перших повоєнних років заклали підвалини процесу становлення радянської історичної літератури по темі повоєнного робітництва УРСР з її міфологемами та протиріччями, почала зароджуватися, утверджуватися радянська концепція проблеми.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Павленко В.М. Формирование культурно-технического уровня рабочего класса (из практики работы Компартии Украины в 60-е – 80-е гг.): историография: автореф. дис... к. ист. н.: 07.00.01 «История общественных движений и политических партий» / В.М. Павленко. – К., 1991. – 24 с.
2. Ніколаєв Ю.О. Суспільно-політичні процеси в УРСР другої половини 1940-х – першої половини 1960-х років: українська історіографія: дис... д-ст. н.: 07.00.06 / Юрій Олександрович Ніколаєв. – К., 2008. – 481 с.
3. Додонов О.Ф. Нове бачення періодизації історії радянського робітничого класу і його історіографії / О.Ф. Додонов // Культурологічний вісник: Науково-теоретичний щорічник Нижньої Наддніпряни. – Вип. 8. – Запоріжжя: Просвіта, 2002. – С. 67-74.
4. Сургай О. Підготовка кваліфікованих робітничих кадрів у закладах професійно-технічної освіти України у 20-50-і роки ХХ століття (історіографія проблеми) / О. Сургай // Вісник. Історія / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – 2006. – Вип. 85-86. – С. 49-52.
5. Грицак Я. Українська історіографія. 1991-2001: Десятиліття змін / Ярослав Грицак // Україна модерна. – К.-Львів, 2005. – Ч. 9. – С. 43-68.
6. Яремчук В. Минуле України в історичній науці УРСР післясталінської доби / Віталій Яремчук. – Острого: Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2009. – 526 с.
7. История Украины. Краткий курс [Макет]. – К.: Изд-во АН УССР, 1948. – 836 с.
8. Білоус О. Радянська Україна – соціалістична держава робітників і селян / О. Білоус. – К.: Політвидав України, 1947. – 16 с.
9. Мор Н. СССР – могучая индустриальная держава / Н. Мор. – М.: Московский рабочий, 1947. – 80 с.
10. Бойко І. Великі соціалістичні перемоги українського народу / І. Бойко. – К.: Укр. вид-во політ. літ-ри, 1948. – 48 с.
11. Златоустовский Б.В. Молодому рабочему о традициях русского рабочего класса / Б.В. Златоустовский. – М.: Госполитиздат, 1948. – 115 с.
12. Нижник В. Українська радянська соціалістична республіка / В. Нижник. – К.: Держполітвидав УРСР, 1948. – 56 с.
13. Цветков П. Рабочий класс СССР / П. Цветков. – М.: Молодая гвардия, 1947. – 152 с.

14. Аракелян А. Основные задачи послевоенной пятилетки / А. Аракелян. – М.: Госполитиздат, 1946. – 63 с.
15. Володарский Л. Возрождение районов СССР, пострадавших от немецкой оккупации / Л. Володарский. – М.: Госполитиздат, 1946. – 103 с.
16. Бегма В. Беспартийный архив – опора партийной организации / В. Бегма. – М.: Политиздат, 1948. – 253 с.
17. Крисюк М. Орден на прапорі / М. Крисюк. – К.: Політвидав, 1949. – 92 с.
18. Скоробогатий В.П. Тридцять років комсомолу Київщини / В.П. Скоробогатий. – К.: Політвидав, 1949. – 42 с.
19. Болтин Н. Севастопольская краснознаменная / Н. Болтин. – Симферополь, 1949. – 72 с.
20. Ніколаєнко І.І. Трудом прославимо Вітчизну / І.І. Ніколаєнко. – К.: Політвидав, 1950. – 40 с.
21. Кучерин М. Как я варю сталь / М. Кучерин. – М., 1946. – 36 с.
22. Бридько И. Цикличность – основа высокопроизводительного труда шахтёров / И. Бридько. – М., 1948. – 36 с.
23. Бридько И. Наш опыт цикличной работы / И. Бридько. – М., 1951. – 82 с.
24. Семинский В. Скоростное резание металлов / В. Семинский. – К.-М., 1951. – 88 с.
25. Гургаль В.Й. На великих швидкостях / В.Й. Гургаль. – Львів: Кн. вид-во, 1953. – 64 с.
26. Кошелев Ф. Послевоенный пятилетний план и пути его досрочного выполнения / Ф. Кошелев. – М.: Политиздат, 1949. – 101 с.
27. Зворыкин А.А. Социалистическое соревнование в промышленности СССР / А.А. Зворыкин. – М.: Политиздат, 1951. – 78 с.
28. Білоусов С.М. Відбудова і розвиток народного господарства та культури Української РСР в четвертій сталінській п'ятирічці (1946-1950 pp.) / С.М. Білоусов. – К.: Політвидав, 1953. – 71 с.
29. Іоненко І. Розквіт народного господарства Радянської України / І. Іоненко. – К.: Політвидав, 1953. – 96 с.
30. Білявський Д. Авангардна роль комуністів на виробництві: З досвіду роботи партійної організації Львівського електролампового заводу / Д. Білявський, В. Колісник. – Львів: Кн.-журн. вид-во, 1951. – 48 с.
31. Корниец Л. Социалистические преобразования в западных областях Украинской ССР / Л. Корниец. – К.: Госполитиздат УССР, 1950. – 342 с.
32. Кулик І. Боротьба трудящих Західної України за радянську владу і возз'єднання з радянською Україною / І. Кулик. – К.: Держполітвидав УРСР, 1951. – 49 с.
33. Вірник Д.Ф. Економічний розвиток Української РСР – торжество ленінсько-сталінської національної політики / Д.Ф. Вірник. – К.: Вид-во АН УРСР, 1951. – 96 с.
34. Червоненко С. Украина до Октябрьской революции и в годы советской власти / С. Червоненко. – К.: Госполитиздат УССР, 1951. – 122 с.
35. Супруненко М. Комуністична партія – натхненник і керівник боротьби українського народу за створення і зміцнення Української радянської держави / М. Супруненко. – К.: Держполітвидав УРСР, 1953. – 131 с.
36. Ясницький Г. Дружба народів СРСР – джерело процвітання Радянської України / Г. Ясницький. – К.: Держполітвидав УРСР, 1953. – 103 с.
37. Геращенко Б. Новый мощный подъем народного хозяйства СССР в первой послевоенной пятилетке / Б. Геращенко. – М.: Госполитиздат, 1951. – 126 с.
38. Гуревич С. Новый подъем народного хозяйства СССР в послевоенной пятилетке / С. Гуревич, С. Партигул. – М.: Госполитиздат, 1949. – 158 с.
39. Москатов П. Славный путь рабочего класса нашей Родины / П. Москатов, И. Баранов. – М.: Госполитиздат, 1953. – 324 с.

Нефьодов Дмитро Робітництво УРСР у повоєнний період: зародження радянської історіографії теми (1946-1953 pp.)

У статті проаналізований процес зародження та становлення радянської історіографії робітництва УРСР у повоєнний період. Автор стверджує, що у перших повоєнних нарисах сконцентровано увагу на високих темпах відновлення індустрії, підйомі культурно-технічного рівня робітничого класу. Керуючись статистичними даними обсягів валового виробництва у брошурах перших повоєнних років вказані тільки досягнення радянської планової економіки, її перевага над ринковими відносинами. Суб'єктивний, заангажований підбір фактів, їх підгонка під партійні доктрини, закритість архівів і критичний брак документальних публікацій знизило наукову цінність даних робіт до рівня публіцистики, а суспільно-політичні умови радянської дійсності звели роль науковців до коментування й ілюстрації виключно позитиву. У той же час роботи перших повоєнних років заклали підвалини процесу становлення радянської історичної літератури по темі повоєнного робітництва УРСР з її міфологемами та протиріччями, почала зароджуватися, утверджуватися радянська концепція проблеми.

Ключові слова: УРСР, робітничий клас, повоєнна відбудова, історіографія, методологія

Нефедов Дмитрий Рабочий класс УССР в послевоенный период: зарождение советской историографии темы (1946-1953 гг.)

В статье проанализирован процесс зарождения и становления советской историографии рабочего класса УССР в послевоенный период. Автор утверждает, что в первых послевоенных очерках сконцентрировано внимание на высоких темпах восстановления индустрии, подъеме культурно-технического уровня рабочего класса. Руководствуясь статистическими данными объемов валового производства в брошюрах первых послевоенных лет указаны только достижения советской плановой экономики, ее преимущество над рыночными отношениями. Субъективный, заангажированный подбор фактов, их подгонка под партийные доктрины, закрытость архивов и критическая нехватка документальных публикаций снизили научную ценность данных работ до уровня публицистики, а общественно-политические условия советской действительности возвели роль ученых к комментированию и иллюстрации исключительно позитива. В то же время работы первых послевоенных лет заложили основы процесса становления советской исторической литературы по теме послевоенного рабочего класса УССР с ее мифологемами и противоречиями, начала зарождаться, утверждаться советская концепция проблемы.

Ключевые слова: УССР, рабочий класс, повоенное восстановление, историография, методология

Nefyodov Dmytro Ukrainian SSR working class in the postwar period: the inception of Soviet historiography of the topic (1946-1953)

The article analyzes the process of the inception and formation of the Soviet historiography of the Ukrainian SSR working class after the war. The author argues that the first postwar essays focus on the high rate of industry recovery, raise of the cultural and technical level of the working class. The brochures of the first postwar years with statistics of gross output volumes provide the information only about the achievements of the Soviet planned economy, its advantage over market relations. Subjective, politically motivated selection of facts favorable for the party doctrine, closed archives and a critical shortage of

documentary publications reduced the scientific value of these works to the level of journalism, and the social and political conditions of Soviet reality brought the role of scientists to commenting and illustrating exclusively positive aspects. At the same time the works of the first postwar years formed the basis of the formation process of the Soviet historical literature on the Ukrainian SSR postwar working class topic with its myths and contradictions; the Soviet concept of the problem began to emerge and be established.

Keywords: *Ukrainian SSR, working class, postwar reconstruction, historiography, methodology*

Рецензенти:

Михайлуца М.І., д.і.н., професор

Шитюк М.М., д.і.н., професор

Надійшла до редакції 27.01.2017 р.

Науковий щоквартальник
«ЕМІНАК»

№ 1 (17) (січень-березень) 2017
Том 3

Комп'ютерний набір – Смирнов Л.І.
Комп'ютерна верстка та макетування –
Смирнов О.І.

Оригінал-макет підготовлений у
«Творчій майстерні Науково-дослідного центру
"Лукомор'є"»

Інститут історії, політології та права,
площа Адміралтейська, 1, м. Миколаїв, 54003

Здано до набору 03.03.2017 р. Підписано до друку 10.03.2017 р. Папір офсетний. Формат 60х84/8. Гарнітура «Cambria». Друк лазерний. Обл.-вид. арк. 16,3. Наклад 100 прим.

Віддруковано з готового оригінал-макету
на власному обладнанні Науково-дослідницького центру
"Лукомор'є" «Державного підприємства «Науково-дослідний центр
"Охоронна археологічна служба України"»
Інституту археології НАН України